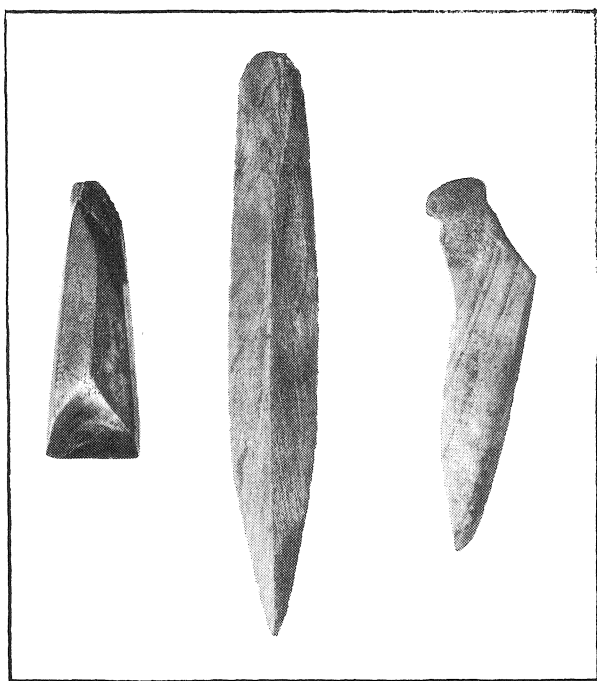

NICOLAY

Arkeologisk tidsskrift

Nr. 9

1971

3 skifersaker. Miniatyrøks, pil og kniv.
Se Astrid Utne: Storbåthallaren, Flakstad,
Vest-Lofoten, s. 14.

'Fortidens arkeologer'

O. Nicolaiassen

Olaus Martens Nicolaiassen (1846-1924) ble dimitert fra Tromsø Seminar 1869. I tiden 1873-1919 virket han som lærer ved forskjellige skoler i Tromsø. Ved siden av lærervirksomheten drev han ivrige selvstudier i latin, tysk og fransk, men det ble de historiske disipliner som virkelig fanget hans interesse. I 1875 var han med daværende bestyrer av Tromsø Museum, adjunkt Th. Winther, på arkeologiske undersøkelser i Vesterålen. Fra 1880 ble han fast knyttet til museet, og fra 1882 overtok han som bestyrer av den kulturhistoriske avdeling, en stilling han hadde helt til sin død.

Som entusiast og nordlending og med lokalpatriotismen som drivkraft kunne han sette alt inn i sine undersøkelser. Hver eneste sommer (unntatt en) fram til sin død, var han ute på feltarbeide. På grunn av museets økonomisk vanskelige stilling foretok han ofte sine reiser til fots.

Hans arbeidskapasitet satte ham i stand til ved siden av lærergjærningen og bestyrelsen av museet, også å være bibliotekar ved Tromsø Folkebibliotek, samt å skrive mindre avhandlinger, i første rekke om nord-norske forhold. Det gjaldt for ham å vise den samnorske linjen i nord-norsk historie. Derfor ble det jernaldersstudiet som fengslet ham, og da særlig Vesterålens jernalder. Studiet av nord-norsk steinalder ble for ham et pliktarbeide, noe som også avhandlingene bærer preg av. Ellers består hans arkeologiske forfatterskap for det meste av tilvekster og rapporter fra reiser i distriktene. Hans arkeologisk mest interessante avhandling er nok "Sølvfundet fra Rønvik" (1919).

I 1904 begynte han å publisere sine undersøkelser av nord-norske kirker, noe han holdt på med til sin død. Da hadde han rukket å behandle nesten alle kirker i Nord-Norge.

Hans største betydning ligger i de kontakter han knyttet i distriktene. Han hadde selv vært bonde og rodd fiske og kjente derfor den mentalitet som hersket og kom lett på talefot med folk. Disse kontakter, som i enkelte tilfelle har vært virksomme helt ned til vår tid, fikk sin største betydning i årene efter Nicolaiassens død og fram til 1936, da avdelingen ikke hadde noen fast bestyrer.

I 1922 fikk Nicolaiassen Kongens fortjenestmedalje i gull for sine arkeologiske arbeider.

Lyder Marstrander.

Westness - utgravningene

Sigrid Hillern Hanssen Kaland

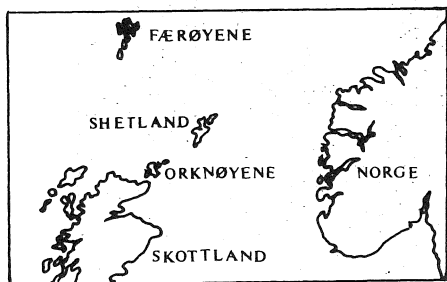

Fig. 1

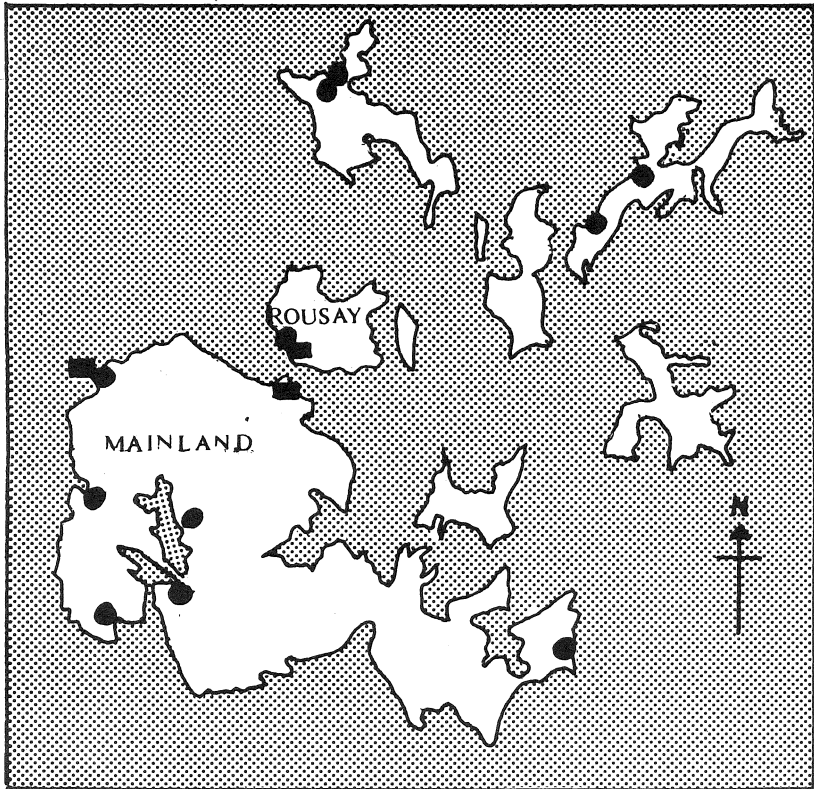
of Antiquities i Edinburgh og H.M. Ministry of Works i Scotland. Det fremkomne materialet fra gravningen blir undersøkt og konserververt i Norge og returneres til The National Museum of Antiquities i Edinburgh.

Vesterhavssøyenes stilling i forhold til Norge i vikingtid og tidlig middelalder har opptatt norske arkeologer og historikere siden forrige århundre. Allerede i 1849 foretok P.A. Munch studier over de norske stedsnavn, og i tiden fremover fra 1905 viste norsk arkeologi stor interesse for øyene ved å registrere nordiske oldsaker og minnesmerker. Her har Brøggers store oversikt "Den norske bosetningen paa Shetland - Orkenøyene" dannet grunnlaget for meget av det som senere er gjort.

Ute i Nordsjøen, 230 nautiske mil (440 km) vest for Stavanger ligger Orknøyene. Ser vi på kartet viser det seg at avstanden fra Norge til Orknøyene og Shetland ikke er lenger enn den vestnorske kystlinje. Med den høyt utviklede skipsteknikk og sjømannskap var det i vikingtiden ingen vanskelighet å krysse Nordsjøen fra Norge.

Orknøyene består av 67 øyer foruten en hel del holmer og skjær. Flateinnholdet av øyene er 972 km², av dette har Mainland eller sagaens Hrossey omtrent halvdel. Klimaet på øyene er mildt og relativt jevnt med en gjennomsnittstemperatur på ca. 7,5°C. Alle vesterhavssøyene har et utpreget havklima med mye regn, skodde, vind

Den norske arkeologiske utgravning på Rousay, Orknøyene, har pågått siden 1968 med en forundersøkelse i 1967. Utgravningen er blitt finansiert av Norsk Arkeologisk Selskap ved en gave fra skipsreder Irgens Larsen. Undersøkelsen skjer i samarbeid med Historisk museum ved universitetene i Oslo og Bergen, The National Museum

VIKINGTIDS GRAVER OG HUS PÅ ORKNØYENE

- GRAVER
- HUS

Fig. 2

og storm. I sundene mellom øyene er det sterke tidevannsstrømninger, der hastigheten kan være opptil 6-8 nautiske mil.

De fleste av Orknøyene er lave og bakkete med slake lynchheier og torvmyrer, men de sydvestre øyer er bratte med klipper som stiger rett opp av sjøen.

Karakteristisk for berggrunnen er den Orknøyske sandstein som er skifrig og hellete "flagstone", denne gir ved forvitring en fruktbar jord som får en naturlig drenering ved øyenes bakkete landskap.

Orknøyene er treløse og med en fattig fauna som følge av skogmangelen. Det største landpattedyret er oteren. Karakteristisk nok er det dette dyret vi får høre om i Orknøyinga saga: Det er Pål jarl som er på besøk hos Sigurd av Vestness og tidlig på morgenen er de ute på oterjakt ved Scabra Head. I de mange små innsjøene på øyene fins det både ørret og røye. Er det et fattig dyreliv på

land, så er det desto rikere på sjøen, her er flere sorter sel og hval som søker inn mot kysten i flokker. Fuglelivet omfatter hovedsagelig sjøfugl, bl.a. måke, alke, lundefugl, lomvie, skarv, teist og terne.

Orknøyene med sin rike fangst og store dyrkningsmuligheter fikk stor tiltrekning på norske landnåmsmenn i vikingtid. Hverken skrevne beretninger "Orknøyingasaga" eller oldfunn er tilstrekkelig til å bedømme hvor stort det norrøne innslaget i befolkningen har vært. Bildet blir noe mer konkret når vi ser på stedsnavnene i bosetningsområdene. På øya Rousay har vi et stort antall gårder med navn der endelsen er nordisk, -dale, -bister (bolstaðir), garth (garðr), settur (setr), skaill (skáli), foruten naturnavn.

Meget av det arkeologiske materialet vi kjenner fra Orknøyene er sterkt svekket idet funnene: gravfunn og skattefunn er tilfeldig innkommet og ledsaget av dårlige og manglende opplysninger.

Når nettopp området på Westness, Rousay, ble valgt ut, så skyldes det at vi her hadde både et tuftanlegg og et mulig gravfelt. Ved undersøkelse av området skulle vi derfor kunne få belyst forskjellige sider av samfunnet i vikingtid.

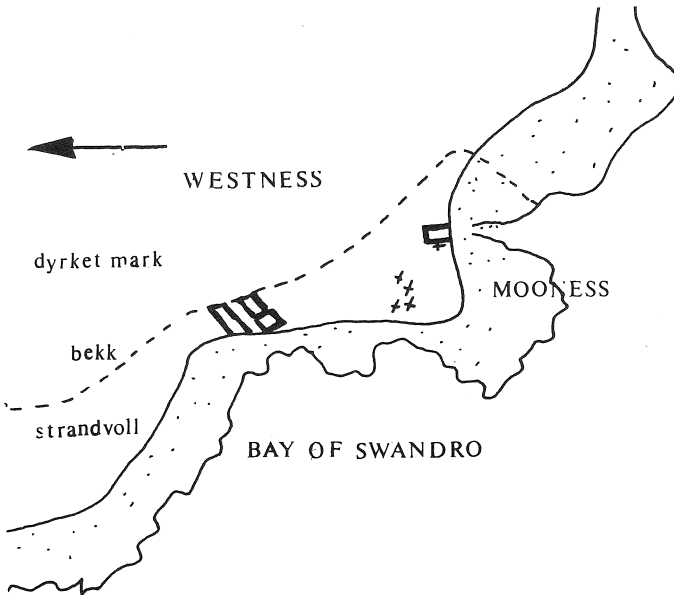

Fig. 3

Westness ligger på vestsiden av øya Rousay. Terrenget er skrånende med et belte av lynchhei i den øvre del dernest dyrket mark og langsmed sjøen en strandvoll. På strandvollen ligger tuftene og ca. 250 m lengre øst på et nes, Mooness, som stikker ut fra strandvollen ligger gravfeltet og et naust.

Da gravningen fortsatt pågår må dette bare taes som en foreløpig meddelelse. Tuftanlegget er lagt på tvers av strandterrassen og orientert NØ-SV. Gårdsanlegget består foreløpig av et langhus (hus I) og to mindre hus, II og III som ligger på sydsiden av hus I og parallelt med dette. Hus I er 30 m langt og med en bredde på 6,5 til 7 m. Murene varierer noe i bredde, men er jevnt over 1 m, og bygget i tørrmursteknikk. Byggesteinen er den orknøyske "flagstone". Huset har tre rom, to haller, og et mindre rom som ligger mellom disse. Den nordre hallen er 15 m lang. Inngangen er midt på østre langvegg og dessuten muligens en dørringgang på nordre kortvegg. Hallen har hellelagt midtgang som ender ved et ovalt ildsted. Den andre hallen ligger i søndre ende av huset og er 10 m lang. På vestre langvegg er inngangen, denne er buet og skrår inn i rommet. Ved å bue dørgangen skjærer man for vinden og unngår trekk inn i huset. Dørgangen er hellelagt og fører frem til den hellelagte midtgang. Denne hallen er bare delvis undersøkt. Mellom hallene ligger et lite rom, ikke mer enn 2,5 m langt med åpning i tverrveggen mot den nordre hallen. I dette rommet er det rester av vegger fra forskjellige byggefaser, disse er ennå ikke helt klarlagt. Funnene fra hus I omfatter både personlige gjenstander som: beinnål, sølvvarmring, et stk. gull og dekorert bronsestk. (smykke?) og kammer foruten husgeråd: keramikk (særlig fra nordre hall), skår av klebergryte, jernredskap, fiskesøkk, spinnehjul og måltidsrester i form av dyrebein av husdyr, fisk fugl, sel og skjell. Ved siden av hallen i hus I ligger hus II som er 15 m langt og 5 m bredt og består av ett eneste rom. Innvendig i husets lengdeakse er en forsenket hellelagt midtgang med tettlagte kantstein som rammer inn pallene ved langveggene. Inngangen til huset er i det nordlige hjørnet.

Sammenbygd med sydvestre kortvegg er hus III som er 5 x 5 m. Her skrår det hellelagte golvet ned mot sydøst der det ender i en 0,5 m bred og 0,4 m dyp renne som avslutter golvet på sydvestsiden. Disse rennene var fylt med dyrebein og skjell. Inngangen til huset har også her vært på NV-siden. Området mellom huslengdene har vært hellelagt slik at en har kunnet ferdes tørrskodd.

Funnene fra tuftene II og III er få; skår av klebergryter, en støpeform til barre, kniv, jernbeslag, kam, nagler og keramikk. Oldsaksmaterialet fra gårdsanlegget er velkjent i norsk vikingtid bortsett fra den spesielle keramikken.

Husenes funksjon er noe usikker, men er antagelig følgende: hus I er bolighuset, hus II muligens fjøs for fe og hus III sauefjøs.

Nordvest for hus I er lagt ut en prøveskjakt der vi har støtt på flere murer og funnet en del slagg og nagler, muligens vil vi her ved ytterligere gravning finne en smie.

Ser vi nærmere på landskapet viser det seg at det området på strandvollen der tuftene ligger er det best egnede. Strandvollen skrå slakt nedover innover mot land der en bekk danner skille mellom strandvollen og dyrket mark. Dette overgangsområdet er meget fuktig, hvilket gjenspeiles i vegetasjonen. Tuftene er lagt på tvers av strandvollens naturlige lengderetning, og får således naturlig drenering, dessuten er terrenget relativt tørt og ligger i ly for vinden.

Den måten gårdsanlegget er lagt i terrenget, plassering av husene innbyrdes og dens byggetekniske detaljer viser at vi kan dra den tradisjonsrike byggeskikk på Orknøyene, som vi ennå i dag kan se enkelte steder, helt tilbake til vikingtid-tidlig middelalder.

På Mooneset ligger gravfeltet og båtstøen. Båtstøen ligger på øst-siden av Mooness og er orientert NV-SØ med åpning mot sjøen i SØ. Båtstøen har rektangulær form og er 10 x 5 m lang. Ved anlegget av denne båtstø har man skåret seg ned i sandbanken og bygget opp lave steinmurer som er ca. 0,4-1 m høye. Det er to byggefaser, den eldste med vegger der stein er lagt på hverandre og en yngre der veggene er dannet av kantstilte heller. Den yngre båtstø ligger noe vridd i forhold til den eldre slik at langveggene krysser hverandre. Man har bygget båtstøen på det eneste stedet der stranden er fri for klipper. Stedet for opptrekk av båten ligger avskjermet for vind og strømmen som går i sundet utenfor, dessuten er her dypere vann enn ellers i bukten slik at det er lett å få ut båten selv ved fjære sjø. Mellom båtstøens to sydvestre vegger fant vi en grav orientert Ø-V. Den døde har vært gravlagt i en kiste av tre der bare naglene idag var bevart.

50 m V for denne har vi gravfeltet med de fire gravene. Gravene ligger samlet, avstanden mellom dem er 2-3 m.

I grav I var gravlagt en ung kvinne med et nyfødt barn. Kvinnen

hadde fått med seg et rikt utstyr i graven, deriblant en ringspenne, 2 ovale spenner og et brønsefat foruten redskaper. Ringspennen er av sølv med felter belagt med gull, innsatte stener av rav og rødt glass og rikt dekorert med dyreornamentikk i filigran. Graven er en av de rikest utstyrte gravene fra Vesterhavsoyene.

Grav II rommet to begravelser. Øverst i graven under en helle lå beina av en 60 år gammel kvinne. Dypere i graven, under henne var gravlagt en 30-årig mann. Han lå på ryggen og hadde også fått et bra utstyr med på sin siste ferd. Bak hodet hadde man stilt opp skjoldet hans, bare bulen var bevart i dag, og ved hans venstre side lå 25 spillebrikker i bein, piler og redskap, foruten en ringnål i bronse.

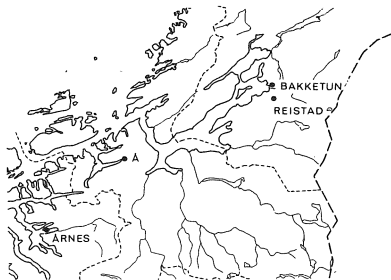
Grav III var dessverre meget forstyrret og ødelagt, antagelig av kaniner som har gravd ganger. Bare leggbeina lå på opprinnelig plass, mens resten av beina var spredd rundt om. Gravgodset lå på venstre side og besto bl. a. av en brønseøse, et vevsverd og perler.

Grav IV er ikke undersøkt, her er bare noen få bein foreløpig funnet. Alle gravene kan dateres til 9. årh.

Felles trekk ved gravene er at de er flatmarksgraver uten synlig markering på overflaten. De er skåret ned i undergrunnen og gjerne kantsatt med heller. Gravene er orientert SØ-NV, og de døde er gravlagt på ryggen med hodet i SØ.

Ved å kombinere de sparsomme opplysninger som fins om de tidligere vikingtidsgraver fra øyene med de kunnskaper vi får ved våre undersøkelser skal det la seg gjøre å få et godt bilde av gravskikken.

Utgravningene på Westness vil gi oss et "bilde" av de forhold som hersket på gården og de tanker de har hatt om døden slik vi finner det manifestert i gravskikken. Undersøkelsen kan således fortelle oss om kulturforholdene på øyene i vikingtid - tidlig middelalder.

Litt vikingkunst i to nye gravfunn frå Trøndelag

Funnstader i området Trøndelag -
Møre.

Oddmunn Farbregd

I tusenvis av graver og skattefunn har vikingene etterlate seg eit fyldig vitnemål om sitt kunsthandverk. Best kjenner vi metallornamentikken, frå smykke og våpen. Ein fantastisk rik treskjerarkunst gir Osebergfunnet eit innblikk i. Elles er det svært lite bevart av trearbeid. Runesteinar i Norden og steinkors på dei britiske øyane viser ornamentikken overført til eit anna materiale att. Bein er mest like forgjengeleg som tre. Derfor er det truleg eit lite og tilfeldig utval av beinskurd vi kjenner.

Vikingane hadde dyr på hjernen. Det inntrykket får vi i alle fall av ornamentikken deira. Dyr aular og yrer, klorar og bit, vrir og knyter seg så snart ein gjenstand får dekor. Andre motiv slepp ikkje til utan motstand. Plante- og bladmotiv som ein vikingkunstnar såg i utanlandsk handverk, kunne han nok ta som førebilde og inspirasjon. Men plantene vart raskt omvandla til dyr under handa til nordbuen.

Kva slags dyr er så dette? Dei kan minne om mange dyr på same tid: Løver, hestar, drakar, ormar, hundar, katter, fuglar. Men det er heilt klart at dei sjeldan er meint å likne naturlege dyreartar, dei er dekorative fantasidyr.

Menneskefigurar slepp av og til inn i den kunstnarlege dyreverda. Som oftast blir dei likevel innklemte og fortapte i dyremylderet, som ein Gunnar i ormegarden eller Daniel mellom løver. Stundom går menneske og dyr over i kvarandre, i fantastisk omskaping. Frå eventyra våre og dei norrøne segnene kjenner vi til korleis fantasi og ovtru sysla med førestillingar om hamskifte frå menneske til dyr, og omvendt. Slikt tankegods har i alle fall ikkje bremsa på fantasien i dyreornamentikken.

Vi må orsake vikingen at han såg dyr i alt. Hans dyr er berre yngel av ei lang rekke merkverdige forfedrar, og ein arv etter fire - fem hundre års utvikling av den nordiske dyreornamentikken. Først ved slutten av vikingtida, da den kristne kulturen i Europa for alvor tek til å gjera seg gjeldande også i Norden, må dyra avsjå litt plass til ein spirande planteornamentikk.

Stilutviklinga i den rike vikingkunsten har vore grundig behandla av spesialistar. Likevel står mange spørsmål åpne, spørsmål som gjeld ålmenn kulturhistorie og politiske tilhøve i like stor grad som rein stilhistorie. - Dette gjeld nok serleg dei yngre vikingstilane Borre-, Jelling-, Mammen- og Ringeriksstil frå 900- og 1000-talet. Sambandet og tilhøvet mellom Norden og vikingkoloniane i aust- og vesterveg på den tida har i ei viss utstrekning blitt vurdert på grunnlag av stilhistorie.

To enkle gravfunn gjort i Trøndelag dei siste åra inneheld eit par dekorerte småting som har tilknytning til Mammenstilen. Dei har interesse fordi stilen berre er representert på få og ulike gjenstandar, spreidd over eit vidt geografisk område. Stilarten er

i grunnen berre ein sein fase av Jellingstilen, og dannar ein overgang til Ringeriksstilen. Lausleg kan ein seie at Mammenstilen tilhører tidsrommet ca. 950-1030, slutten av vikingtida.

Namnet skriv seg frå ei dekorert jernøks i eit gravfunn ved Mammen i Jylland. På den store minnesteinen over kong Gorm og dronning Tyra i Jelling i Jylland, der kan vi sjå at dyret kanskje kan reknast som ein løvefigur. Elles er det vanskeleg å artsbestemme dyret, som ofte får kroppen uttøygd og lemmene oppflika og lagt i slyng. Typisk for dyret er ein "nakketopp" og ein "værhårflik" på hovudet, medan spiralar utgjer lår. Kroppen er vanlegvis utfylt med rekker av punkt eller "perler", og omrisset er teikna med dobbel konturline. Flikane av kroppen endar i ei lita opprulling. Den vidare stilutviklinga viser at dette er noen tidlege, men nok så forvakra spirar til plantemotiv.

Hogd i stein, som i Jelling, finst denne ornamentikken att på øya Man, på steinkors reist av kristne vikingar. Medan berre eit par treskudarbeid er kjent, frå ein av Jellinghaugane, har vi bevart ein del i bein: Eit par-tre ting frå russisk område, ei rund lita plate frå Themsen, eit sverdhjalt frå Sigtuna i Uppland, eit beinfragment frå Lund og ein rund gjenstand frå Utterslev i Danmark. Som dei fremste handverksprestasjonane står to praktskrin frå domkyrkjene i Bamberg og Cammin i Tyskland. Båe skrina var dekte av beinplater, prydeleg utskorne i Mammenstil.

Fig. 2. Deler av beinplate (T.15137) frå Reistad, Levanger s. og p., Nord-Trøndelag.

Frå norsk område var det tidlegare kjent ein del av ei beinplate frå ei elles funnfattig grav på Reistad i Frol ved Levanger, Nord-Trøndelag. Th. Petersen meinte det kunne ha vore del av eit lite syskrin. Det som var bevart av utskjering, viste likskap med praktskrina frå Tyskland. Fig. 2.

Ved Arnes i Stangvik, Nordmøre, vart det i 1962 gjort eit eigenarta funn i ei hole. Det var ein 5,9 cm. lang, velbevart sylinder av bein, heilt dekt av dyreornamentikk skoren i stil med dei

tyske skrina. Fig. 3.

På bakgrunn av dette må vi sjå dei nye trønderske funna.

Sommaren 1970 var eg leiari for ei naudgraving på Å i Snillfjord, Sør-Trøndelag. Arkeologar og bulldoserførarar arbeide side om side, og samarbeidet var svært vellykka. Likevel er det med både spenning og uro ein arkeolog følger med i kva ein bulldoser kan avdeke under flat mark i nærleiken av synlege gravhaugar. Området, som

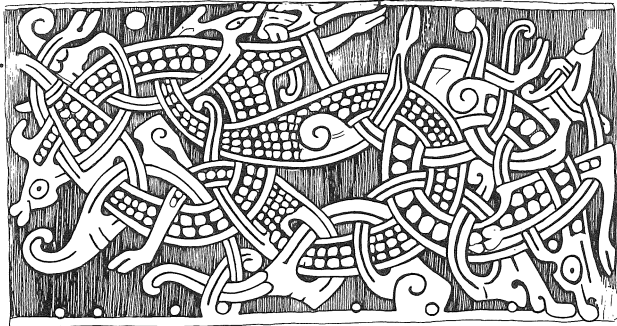

Fig. 3. Dekoren på deler av beinsylinder (T. 18308) frå Arnes, Stangvik s. og p., Møre og Romsdal.

stort sett var oppdyrka, skulle no bli idrettsplass, men kunne ha vore eit samanhengande gravfelt i jernalderen.

Bulldoseren vart avløyyst av tradisjonell arkeologisk grave-reiskap da det kom til syne mørk jord og noe stein under torva på ein liten morenerygg. I den kolblanda jorda låg noen få brente beinfliser. Vi sto tydelegvis over for ei branngrav. Dei første par beinbitane eg oppdaga bak bulldoseren, som eg hadde stått og halde auga med, var likevel ikkje menneskebein. Småtte-riet var utskore på den eine sida. Det kom litt brått på. Slikt var til å bli både opprømt og nedstemt av! Funnet var ikkje av det vanlege slaget, og det ville bli spennande å sjå kva grava inneheldt elles. Samstundes var det irriterande at eit slikt fint funn skulle bli framgrave av eit bulldoserskjer. -Med eit visst kjennskap til den sjeldne beinsylindren frå Arnes, tykte eg av dei små beinflisane å sjå små detaljar i form og dekor som kunne minne litt.

Under avdekkinga viste det seg å ligge eit flatt uregelmessig steinlag over ca. 100 m² på den låge moreneryggen. Både rovgraving og dyrkingsarbeid såg ut til å ha gjort ein del skade. Steinen grupperte seg likevel tydeleg i tre samlingar, som syntest å vera restar av tre låge, runde røyser ca. 5-7 m. vide. Ironisk nok var det berre i den samlinga der bulldoseren hadde grave fram bein at det sikkert kunne påvisast eit gravanlegg.

Grava hade form av eit brannflak ca. 2 m² vidt, lagt på den opphavelege markflata. Truleg hadde grava lege i sentrum av ei røys ca. 6 m. i diameter, men i austkant var steinen fjerna, sikkert ved oppdyrking. Her var det også blitt omroting ved søppel-nedgraving i seinare år. Bulldoseren skipla ikkje steinlaget i det heile, og rørte berre kanten av brannflaket. Over brannflaket mangla steindekke. Om dette "holet" var opphaveleg, eller skreiv seg frå seinare inngrep, er uvisst.

Noen rik funnkombinasjon inneheldt ikkje grava, og slett ingen ting å datera nærare på. Forutan dei ornerte beinsakane fanst ca. 120 g. brente bein, små bitar av trekol, eit lite stykke jernslag, ein del bitar av eldsprengt flint. Av ein grann spiss jerngjenstand fann vi to delar, tilsaman 4 cm.

Av den ornerte beingjenstanden fanst 14 bitar. 10 av desse let seg passe saman, og vi fekk eit godt inntrykk av form, storleik og dekor. Fig. 4. Dei andre 4 bitane er kantfragment. Bitane er litt ulikt deformerte, noe som viser at gjenstanden var blitt sprengt av varmen på likbålet. -Ei ca. 4 cm. lang beinflis dekorert med enkle furer må tydeleg skrive seg frå ein annan gjenstand. -Dei samanhørende beinbitane utgjer ca. 1/4 - 1/3 av ein 8 cm. lang sylinder med tverrmål 1,5 - 2,5 cm. Mønsteret består av dyrefigurar og bandflikar i Mammenstil. Jamvel om vi ikkje ser bevart hovud på noen dyrekropp, er stilpreget ikkje til å ta feil av. Likskapen mellom denne tingen og den frå Arnes er slående.

Kva kan så desse gjenstandane ha vore brukta til? Ein kunne tenke på skaftholkar av noe slag, men gode døme på dette er ikkje lett å finne. Derimot har nålehus frå vikingtida form som sylindrar. Dei finst både i metall

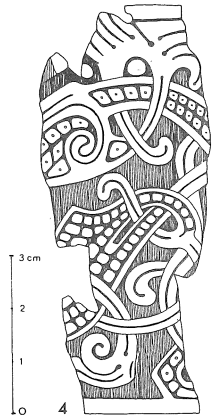

Fig. 4. Dekoren på deler av beinsylinder (T. 19027 a) frå Å, Snillfjord s., Hemne p., Sør-Trøndelag. Teikna av arkitekt A. Nohre.

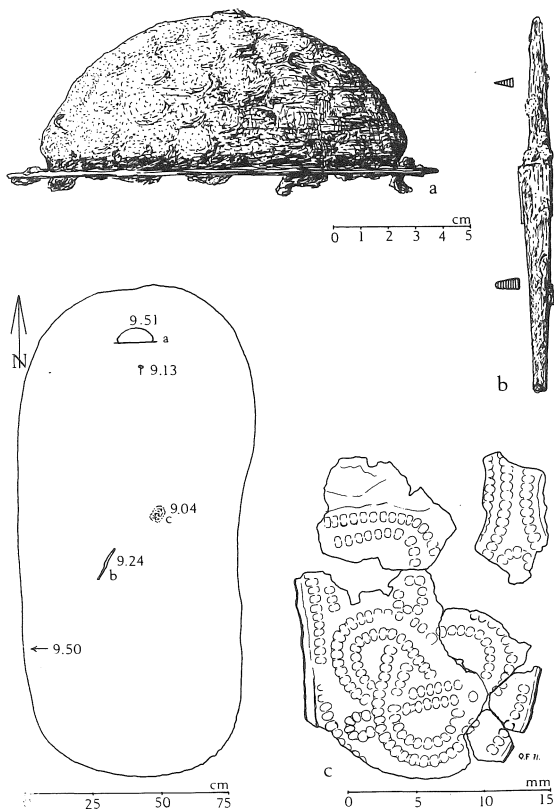

Fig. 5. Gravfunn (T. 18979) frå Bakketun av Mikvoll, Stiklestad s., Verdal p., Nord-Trøndelag.

gamal markflate. Gravsjakta var ca. 1,8 m. lang, inntil 0,8 m. brei, orientert N - S. Veggene skrådde svakt innover mot botnen. Ved nordenden sto ein skjoldbukl på kant. Han var plassert slik at fråstanden frå midten ut til sjaktveggene var ca. 33 cm., og det same ned til botnen. Skjoldet kunne da vanskeleg ha hatt større tverrmål enn ca. 66 cm. I forbifarten kan dette vera verdt å merke seg. Dei velkjente skjolda frå Gokstadskipet er nemleg monaleg større, heile 94 cm. i tverrmål. Rundskjolda vi kjenner frå mellomalderen er derimot mindre, ca. 35 - 50 cm i diameter.

Under skjoldbuklen låg ein jernnagle, ved midten av sjakta ein kniv, og i nærleiken av denne att ein liten rustklump. Det var alt. Fig. 5. Spor av den døde fanst ikkje.

Rustklumpen vart nyleg undersøkt nærare. -Han inneheldt eit lauvtynt, skjørt sølvblikk med innpressa dekor. Det hadde vore festa på eit underlag av lær eller skinn, som ein kunne sjå restar av. Rusten skreiv seg tydelegvis frå små stiftar av jern, som blikket hadde vore festa med. Etter plasseringa i grava kunne ein tenke seg at sølvblikket hadde vore pryd på eit belte eller ei reim. Men noe anna belteutstyr var det ingensspor av. -I grav nr. 585 i Birka er slikt tynt mønstra blikk funne på eit treløkk, i

og bein. I hola langs kantane på sylindrane frå Arnes og Å kan det ha stått festena for lakk og botn. -Røntgenfoto av dei to granne jernbitane i grava på Å viser ein stift- eller sylindrane gjenstand med rundt tverrsnitt. Det er ikkje umogeleg at dette er deler av ei litt grov synål. Men enden der nålauga eventuelt skulle vera å finne, manglar. "Nåla" eller "stiften" har vore rettvinkla bøyd på midten av den bevarte lengda, noe som kan vera skjedd ved røysebygginga. -For å kunne uttala seg sikrere om bruken av dei to sylindrane, trengs likevel nye funn og undersøkingar. Førebels har desse sakene størst verd som døme på ei framifrå bein-skerarkunst.

Det andre nye gravfunnet som her har interesse vart gjort i 1969 på Bakketun Ungdomsskole i Verdal, Nord-Trøndelag. Funnstaden ligg på grunn som tidlegare tilhørte garden Mikvoll.

Under restane av ein rundhaug, visstnok ca. 14 m. i diameter, fanst ei urørt skjelettgrav nedskoren ca. 0,5 m. under

gravene 664 og 965 på esker og skrin; i ei grav i Mammen, Jylland som beslag på ei kiste. Alle stadene er likevel blikket av bronse.

Bitane av sølvblikket utgjør berre ca. 3 cm². Detaljane i dekoren er små og utydelege, og samanhengen stundom litt uklår. Men i hovudsaka er mønsteret greitt. Det består av eit dobbelt perleband lagt i tre sløyfer som formar ein kringlefigur. Fig. 5c viser ein freistnad på utteikning av dekoren.

Perleband finst i Borre-stilen. Og saman med det lure kattefjeset som kjenneteiknar denne stilarten, opptrer kringlefiguren med tre sløyfer. Dei fleirdoble perlerekkene er likevel eit meir markert innslag i Mammenstilen. Også her finst kringlefiguren, som oftast lausriven frå dyrefigurane. Både på Mammenøksa og Jellingsteinen ligg det "kringler" i hjørna av figurfelta.

Sølvblikket frå Bakketun har sjølsagt ikkje noe fullstendig stilpreg. Det viser berre eit par element som inngår i to av dei yngre vikingtidsstilane, og som kan representere eit lite bindeledd dei i mellom. Konturlinene som er så viktige i Mammenstilen, dei manglar.

Eit fellestrekk ved dette funnet og gravfunn frå Trøndelag med saker i Mammenstil kan vera verdt å ta for seg. Samanlikna med gravfunn frå vikingtid elles, er gravene frå Reistad og Å spar-samt utstyrt. I Bakketun-grava kunne ein etter vanleg oppskrift ha venta å finne eit våpensett saman med skjoldbuklen. Grava må helst tidfestast til slutten av 900-talet, etter buklen å dømme. Stilmessig får sakene frå Reistad og Å ei liknande datering.

I dette tidsrommet kan det sjå ut til at den heidne gravskiken med rikt gravgods er på retur. Og frå andre kjelder veit vi sjølsagt at kristendommen tok til å vinna innpass i Norden på denne tida. Etter kristen skikk vart dei døde gravlagt utan utstyr. -Kanskje er dette ein av grunnane til at vi kjenner såpass få funnsaker med Mammenstil. Dessutan synest stilen å ha vore knytt til skurd i tre og bein, - svært forgjengeleg materiale.

Dermed er det nærliggande å tru at stilen har vore meir vanleg enn dei få og tilfeldig funna gir inntrykk av. Og det er sikkert lite fruktbart å fundere på kvar stilen er oppstått og eigenleg høyrer heime ut frå dei spreidde funnstadene. Det var ei tid med livleg samband over heile Nord-Europa, sterkt dominert av vikingar.

Kontakten resulterte i at Norden kom med i den kristne kulturkrinsen i Europa. Det førte til gjennomgripande kulturendringar, også i kunsten. Med Mammenstilen nærmar vi oss slutten på den gamle nordiske dyreornamentikken. Dei nye gravfunna frå Trøndelag viser også at vår rike kjelde til kunnskap om denne kunsten, - dei heidne gravene med rikt utstyr, under denne stilepoken er ved å forsvinne.

Litteratur om funna frå Reistad og Årnes:

Th. Petersen: Rester av et skrin med belegg ev benplater med skurd i Jellingestil funnet på Reistad i Frol, Nord-Trøndelag. DKNVS Forhandlinger IX, 3. 1936.

S. Marstrander: Funn av beinholk med dekor i Jellingestil. Viking 1963.

Klindt-Jensen

og Wilson: Vikingetidens kunst. 1965. (s. 94)

STORBÅTHALLAREN

i Flakstad, Vest- Lofoten

Astrid Utne

Storbåthallaren ved Nappstraumen ble i 1967 besøkt av Tromsø Museums kontaktmann på Leknes, og mens kaffen kokte fant han en underkjeve og en beinpil fra eldre jernalder. Senere fant han også en del skjelettrestre under en nedfallsblokk et annet sted i helleren. Håvard Bratrein ble sendt ut samme sommeren for å måle opp og ta noen prøvestikk, og resultatet ble såpass interessant at museet ville grave ut den sentrale del av helleren.

Apningen på helleren er ca 70 m lang, lengst i nord går den nesten helt ned til sjøen, mens det sentrale området ligger ca 8 m.o.h. og 43 m fra strandkanten. Mesteparten av gulvet består av kjempeblokker som er falt ned, men i den sydlige del vider helleren seg ut, og her er det et steinløst område på tilsammen ca 100 m². Dette må nærmest betegnes som en hule - 21 m dyp fra dråpefall til bunnen, og fra 13 m og innover er taket ganske lavt, bare ca 80 cm før utgravningen begynte.

Simonsen tok seg en tur i 1968, og undersøkte da et avdelt rom like nord for boplassområdet. Han fant der rester etter to individer, og det er ingen tvil om at dette er et spesielt oppbygget gravrom. Ingen artefakter ble funnet, og det er derfor vanskelig å datere, men typene var nordiske.

I 1969 ble undertegnede sendt avgårde for å foreta en utgravning av det aktuelle området, og da vi reiste derfra etter 5 dager var det fremdeles en god del å gjøre. Vi hadde da gravd 30 m², og akkurat nådd inn til den indre hulen hvor det var en tydelig banke med måltidsrester.

Lagene besto av fiske-, dyre- og fuglebein, med endel skjelettdeler iblandet - inkl. et helt skjelett - dynger med albueskjell, blåskjell og strandsneglehus, og en mengde redskaper av bein, skifer og stein. De aller fleste redskapene er fra yngre steinalder, eller iallfall fra en ren veidekultur. Tilsynelatende lå avfallet i jevne lag med mest skjell øverst og fiskebein lenger nede, men i profilene kunne vi se bunker med skjell og bein som lå om hverandre.

Utgravningen ble fortsatt i 1970, men vi greidde heller

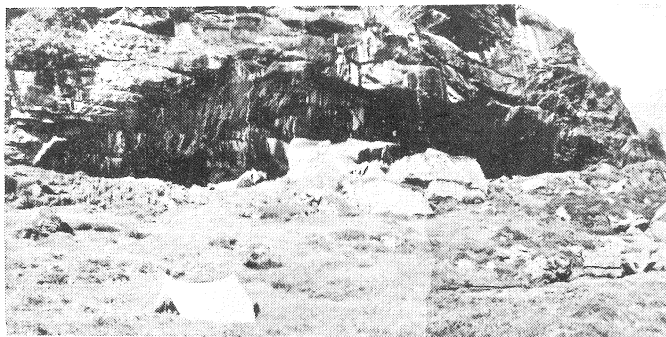

Fig. 1: Storbåthallaren sett fra Ø. Det sentrale huleområdet er det mørkeste partiet rett opp for teltet.

ikke denne gangen å bli ferdige. Da vi reiste hadde vi gravd 57 m² det året, og fått avgrenset boplassområdet på alle kanter unntatt i nord. Dette året fikk vi store vansker rent graveteknisk. I og med det lave taket måtte vi grave oss utenfra og innover, og da skygget vi for oss selv. Været var overskyet og lommeløktene og -lampene ikke særlig effektive. Det beste vi hadde var skjjermer som vi laget av staniolpapir. De reflekterte godt lyset, men måtte fjernes hver gang det skulle fotograferes, for da reflekterte de også blitzen ganske kraftig. Det var også vanskelig å bevege seg, og takdryppen gjorde tegningene lett utflytende. Andre problem, som forresten ikke helt er løst, er store steinblokker som tydeligvis har falt ned under, eller like etter hovedbosetningsfasen, og spørsmålet er hvordan skal vi få fjernet dem, og vil vi ikke kunne komme til å ødelegge mer enn vi vinner ved å velte dem til side?

Resultatet bekreftet inntrykket fra året før - hovedsakelig yngre steinalders veidekultur med spredte innslag fra eldre jernalder og nyere tid i toppen.

Mesteparten av det materialet vi dro med oss fra Storbåt-hallaren var alle slags bein som skulle bestemmes osteologisk, og foreløpig har vi fått resultatet av det vi hadde med oss i 1969. Det ble med en gang klart at torsk hadde vært hovedretten. Den fiskes helst på senvinteren og våren, og spørsmålet om hvorvidt det har vært en sesongboplass melder seg med en gang. Hvor har de eventuelt oppholdt seg resten av året, og hvilke ressurser kan de da ha utnyttet? Nappstraumen kan antagelig gi levelige vilkår hele året gjennom. Hulen er beskyttet for praktisk talt all slags vær, men de kan ha hatt problemer med brensel og vanntilførsel. Nappstraumen er rik på fisk og fugl, og det har de også benyttet seg av den tiden de har vært der. 28 fuglearter er representert - de mest alminnelige er lundefugl, lomvi og skarv som det fremdeles er mange av, og av fisk har de foretrukket torsk, lange og sei.

Av pattedyr finner vi ku, sau og hund, oter, steinkobbe og gråsel, men også mer sjeldne arter som hjort, bever og bjørn. Det osteologiske resultatet er ikke nærmere bearbeidet, slik at vi ikke vet hvordan f. eks. ku og sau fordeler seg i lagene, sau har det iallfall vært nok av i nyere tid.

Et moment som kommer inn når det gjelder de store pattedyrene er at man trengte store bein og hornstykker for å lage sine redskaper, særlig angler, det kan derfor tenkes at man "importerte" bein til det formål.

Som beinmaterialet antyder er anglene de beste representerte redskaper. De finnes i flere former og grader av fullførelse, men den alminneligste type er den på fig. 2. Disse er dessverre alle brukket ved overgangen til armen, og vi vet derfor ikke om de har hatt mothake eller ikke. En enkelt angel kan sammenlignes med et par i Kjelmøy materialet fra eldre jernalder, men ellers har det ikke vært mulig å finne direkte paralleller i litteraturen.

Fig. 2: 3 beinsaker, Harpun, angel og beinsmykke.

Andre fangstredskaper er flere forskjellige harpunspisser (fig. 2), og en del fiskesøkk som viser at de også har brukt garn.

Av beinsaker er det også en god del prener og spisser, en del "håndtak" med ukjent bruksområde, og to beinsmykker med ornamentikk. Det ene smykket (fig. 2) har dekor på en side som er helt lik den vi finner på Gressbakken i Varanger, - Simonsens periode IV (1.000 f. Kr. - 100 f. Kr.). Det andre smykket er trekantet med 5 hull. Det har tydeligvis vært del av et større smykke med dekor på begge sider bestående av streker i et slage rhombemønster. Muligens har det vært sydd på et eller annet.

Skiferen i Lofotenområdet er ikke særlig god. Der er flere små kniver, men også importerte kniver av rød og grønn skifer. En oldsakstype som er spesiell for Troms og Lofoten/Vesterålen er miniatyrøksene (fig. 3, se forsiden). De er laget av skifer eller en annen hard bergart, har som oftest en skapp hulegg og er meget forseggjort. Kniven på fig. 3 er Gjessings type 22: Tennestypen, den er ganske alminnelig i Ofoten-området, men ikke kjent utenfor dette.

Det nærmeste lignende boplassfunn, som også er i en hule, er Kirkhelleren på Træna som ble utgravd av Gjessing i 1937-39. Riktignok er avstanden stor - 20 mil i luftlinje over åpent hav, eller 100 mil langs kysten. Her er det underste laget så tidlig som overgang eldre/ynge steinalder, mens hovedbosetningen har vært i hellekistetid/eldre jernalder. Oldsakstypene er stort sett de samme på Træna og i Storbåthallaren, og det kommer selvfølgelig av at de har hatt samme erverv, men formene er forskjellige. På Træna finner en en god del syd-skandinaviske former, mens de i Storbåthallaren virker mer lokale, eller viser slektskap med Varangerområdet, som er nesten like langt vekk (65 mil i luftlinje).

Kronologien i nord-norsk steinalder er vanskelig å få noe ut av. Gjessing tar utgangspunkt i strandlinjer, og snakker hele tiden om store tidsepoker som ganggravstid og hellekistetid etc. Simonsen har satt opp en kronologi for Varanger-materialet basert på kamkeramikk og østlige impulser. Han deler yngre steinalder i 4 perioder, og vi kan altså finne tilknytningspunkter til per. IV. Et spørsmål som uvilkårlig har meldt seg i forbindelse med Storbåthallaren er om veidekulturen har holdt seg uforandret helt til bøndene begynte å slå seg ned i området ca 350 e. Kr., eller om man har hatt en beinkultur i eldste del av jernalderen, noe som er blitt antydnet tidligere, men aldri direkte bevist. Forholdet mellom skifer- og beinredskaper i Storbåthallaren viser at man har lagt større arbeid i fremstillingen av beinredskapene, men man kan ikke uten videre føre dette som bevis på at "beinalderen" virkelig har eksistert.

Skjelettmaterialet er ganske fyldig, og vi har minst 2 begravelser i avfallslagene. Det ene er et individ på ca 7 år, mens det andre var en same. Bortsett fra en underkjeve var alt det andre materialet som kunne bestemmes av nordiske typer, men den ene begravelsen var altså en same, og hvis han er samtidig med steinaldersbosetningen er det det eldste spor vi har etter samer i det hele tatt. På den annen side går det tradisjoner om at en same skal ha blitt begravet i helleren rundt 1890-årene, og det var umulig å finne noen nedskjæring eller andre spor i profilen eller undergrunnen som kunne tyde på at der hadde vært gravet i nyere tid.

Utgravningen av Storbåthallaren har gitt oss et materiale som er forholdsvis godt avgrenset i tid og rom, det gir oss et variert bilde av mennesket i miljøet, men det reiser også en mengde spørsmål som bare kan løses ved inngående sammenlignende studier og ved hjelp av alle slags naturvitenskapsmenn. Forhåpentligvis vil en etterhvert også få en bedre oversikt over resten av Lofoten, hittil er området så å si ukjent terreng for steinalderarkeologen.

Dødehus over vikingtids flatmarksgraver?

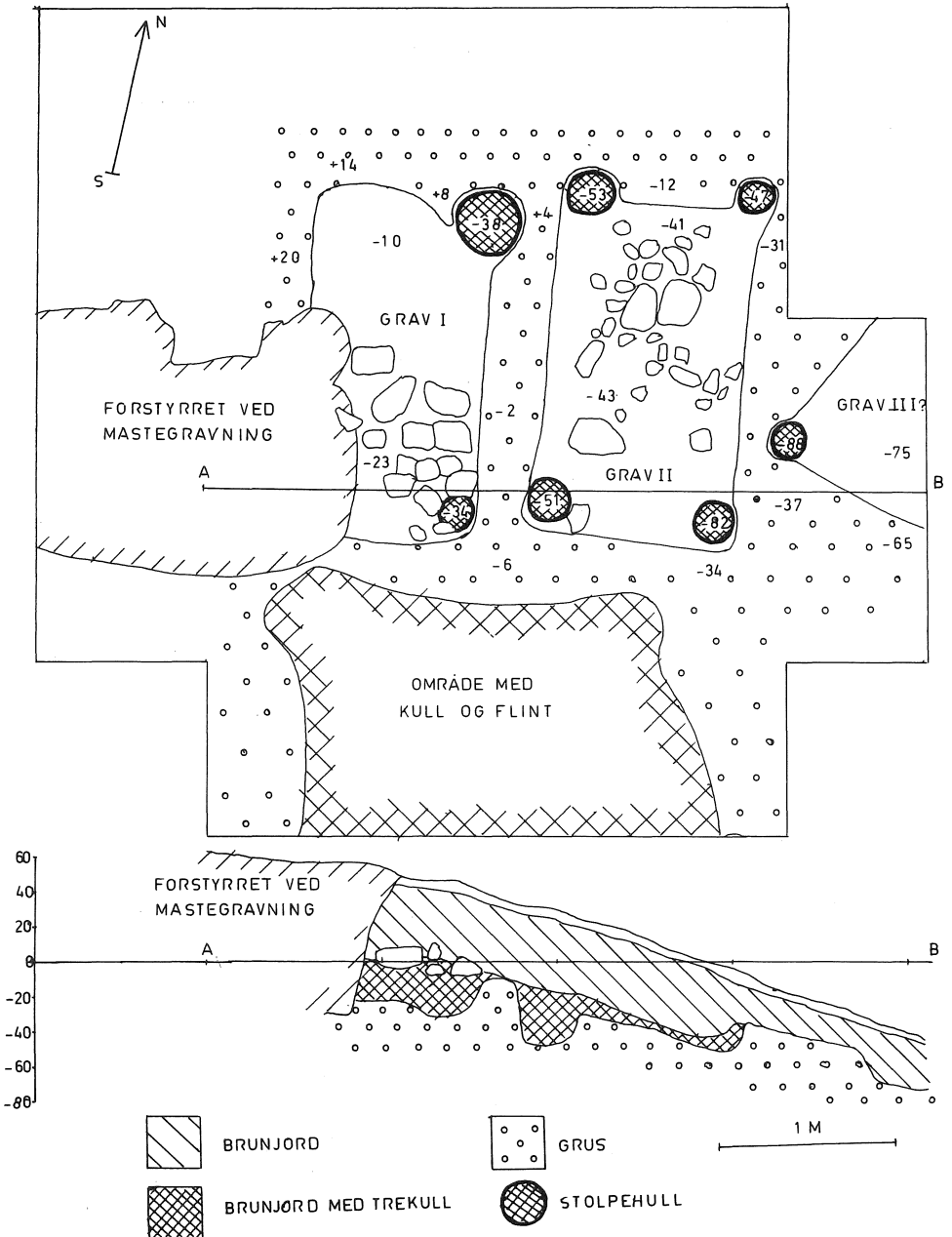
Trond Løken

50 år skiller mellom første og andre gang Universitetets Oldsaksamling fikk tilsendt oldsaker fra Senum ved Byglandsfjorden, Hornnes og Evje, Aust-Agder. Foranledningen for funnene var gravninger for en elektrisk ledningsmast. Et sverd ble sendt inn i 1919 og i funnopplysningene heter det at det ikke var noe som tydet på begravelse på stedet. I 1969 ble en ny stolpe satt ned på samme sted, og en ny øks, en halv sigd og 3 pilespisser ble funnet. Det kunne nå ikke være tvil om at man hadde med en begravelse å gjøre. For å bringe dennes karakter på det rene, ble en utgravning av området foretatt i mai 1970.

Funnstedet lå på et lite østvendt, gressbevokst nes ut mot Byglandsfjorden, og med terrenget stigende mot vest. Gravningsfeltet utgjorde ca 5 x 5 m. Etter den foreløpige avslutning av gravningen er det funnet 2 sikre graver, muligens et hjørne av en tredje, samt et område med kull og flintavslag.

De to flatmarksgravene, grav I og II (jfr. plantegning) lå side ved side, orientert N-S, begge hadde ytre mål på ca 2 x 1 m, og var skåret ned i den faste grusen i utfellingssjiktet. Dybden til gravenes bunn varierer på grunn av det fallende terreng fra 0,7-0,25 m.

I anlegget er de to graver svært like. Begge har skarpt avgrenset, loddrette vegger og en nær horisontal bunn. På grusbunnen lå et ca 10 cm tykt brunjordslag iblandet forkullede trerester, og i dette laget ble oldsakene funnet. Over lå en glissen steinpakning. Gravene var så fylt opp med vanlig brunjord. Av konstruksjonstrekk har de sirkelrunde nedskjæringer med brunjord i gravenes hjørner krav på særlig interesse. Disse varierer fra 15-30 cm i diameter, har en dybde under gravbunn fra 5-42 cm og kunne i de fleste tilfelle erkjennes fra toppen av selve gravens nedskjæring i undergrunnsgrusen. I grav II fantes en nedskjæring i hvert hjørne, mens tilsvarende nedskjæringer bare ble observert i de to østlige hjørner i grav I. Det sørvestligste hjørne var ødelagt ved mastegravning og det nordvestre ble gravet mens gravefeltet var lite og uoversiktlig slik at et stolpehull her kan være blitt gravet bort uten å være observert. Disse nedskjæringer kan vanskelig tolkes som annet enn rester etter stolper. Bare en stolpe, grav II's sørøstre, har vært

tilspisset og satt dypt ned i undergrunnen, de øvrige står grunnere. Ingen av stolpene har vært støttet av en steinsking, men en stolpe, den som sto grunnest, dvs. grav II's nordøstre, sto på et lag av knapt knyttnevestor stein.

De døde har vært jevnt bra utstyrt. Begge har fått med seg de viktigste våpen; sverd, øks, skjold, piler i grav I, spyd, 2 økser og piler i grav II samt personlig utstyr som sigd, 2 bryner, kniver, ildstål og et bronsekjede i grav I, bor, kniv, ildstål og hestebissel i grav II. Jeg vil imidlertid i denne artikkelen ikke gå inn på oldsakenes plassering, forskjellen mellom de to gravenes utstyr etc, men konsentrere oppmerksomheten om stolperestene.

Stolpene må etter min oppfatning ha hatt en funksjon i forbindelse med gravene. De kan ikke være rester etter en annen virksomhet i gammel tid, dertil er lokaliseringen til gravenes hjørner for tydelig. Det gjenstår da to mulige funksjoner for stolpene. Enten har de vært del i en kistekonstruksjon eller del i en markering av gravstedet over jorden. Det er kanskje ikke mulig å avgjøre bruken, men man kan ihvertfall understreke trekk som peker i den ene eller den andre retning.

Flere trekk tyder på at likene kan ha blitt lagt i gravene etter at veggene var blitt foret opp med treplanker (holdt på plass av stolpene i hjørnene). For det første funn av noen spiker og nagler i hver grav, blant annet en nagle i nordvestre stolpehull i grav II, videre funn av trerester i de oldsakførende lag i gravene. Dessuten at liket har vært dekket av et kistelokk, siden man har nøyert seg med en glissen steinpakning over så grunne graver.

Imidlertid skulle en slik kistekonstruksjon være ganske unødig på stedet da jordsmonnet var så fast og nedgravningene så grunne at det ikke skulle være fare for utrasning av veggene ned i graven. Videre er stolpene enkelte steder, f.eks. i grav II's nordende, plassert på en slik måte at en kiste som den antydete ikke er mulig. Stolpene synes også svært kraftige til bare å skulle støtte opp en kistekonstruksjon i en grav. Nettopp det grove materiale kan imidlertid lede en til å tro at stolpene har hatt en funksjon i forbindelse med en markering over jorda uten at jeg vil prøve å antyde karakteren av denne.

Gravenes plassering tett side ved side, dog uten å skjære inn i hverandre, må bety at man kjente til plasseringen av den ene da den andre ble anlagt. Derav følger at hvis gravene er anlagt samtidig eller så nær i tid at en tradisjon om nøyaktig plassering kan ha holdt seg, kan man ikke uttale noe om hvorvidt stolpene represen-

A - C: Våpenutstyret i grav I
 D - F: Våpenutstyret i grav II

terer en kiste eller en markering over jorda. Hvis det derimot kan påvises en tidsforskjell mellom gravene, vil dette styrke antagelsen av at stolpene har hørt med i en konstruksjon over jorda til markering av gravene. En gjennomgang av de to gravers oldsaksmateriale og en forsøksvis datering vil derfor kunne bli til støtte for vurderingen av stolpenes funksjon.

Våpnene i Grav I er alle av typer som ifølge Jan Petersen:De norske vikingesverd, hovedsakelig er i bruk i annen halvpart av 9. årh, selv om de også finnes i begynnelsen av det 10. årh. Et av brynnene samt sigden er også av typer som er vanligst utbredte i 9. årh. mens de øvrige gjenstander er vanlige i hele vikingetiden. På bakgrunn av at alle daterende oldsaker har sitt tyngdepunkt i 9. århundre eller dets senere del skulle det ikke være for dristig å gi denne begravelse en datering til annen halvpart av 9. årh.

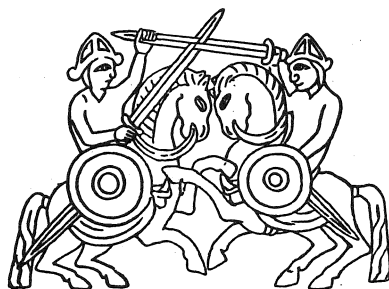
Oldsakene i grav II synes å antyde at denne grav må gis en senere datering. Våpnene er 10. årh.'s former og kan ikke trekkes ned i 9. årh., øksene er dessuten typologisk avledet av øksen fra grav I. Bisselet er av en type som hovedsakelig hører hjemme i 10. årh. De øvrige gjenstander er ikke nærmere daterbare. En datering av graven til 10. årh. synes rimelig.

Det synes etter dette som det er en målbar tidsforskjell i de to gravenes oldsaksmateriale, og dersom dette kan tas til inntekt for forskjellig nedleggelsestid, synes dette å støtte opp om antakelsen om at stolpene har en sammenheng med en konstruksjon over gravene. Da både den eldre og den yngre grav har slike stolper, kan dette tyde på at disse hører med i et fast trekk i gravskikken på stedet. Jeg kjenner imidlertid ikke til at noe lignende er påvist i vikingtids flatmarksgraver, men moderne undersøkelser mangler. Det vil derfor være av betydning at man fikk fortsette gravningen på Senum fordi man siste gravningsdag straks øst for grav II fant nok et stolpehull og en nedskjæring i grusen som synes å danne et hjørne i en grav av samme type som grav I og II (jfr. plantegn., grav III?)

Dette bør undersøkes nærmere, samtidig som man bør bringe på det rene om man her har kommet over en del av en større gravplass med flatmarksgraver fra forhistorisk tid.

VIKING

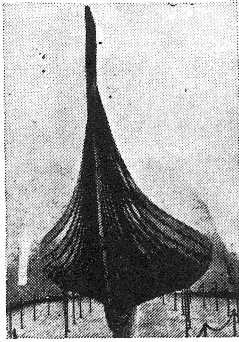
Som medlem av Norsk Arkeologisk Selskap
får De tidsskriftet VIKING
tilsendt gratis hvert år.

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING, FREDERIKS GT. 2, OSLO 1
TELEFON 203630 POSTGIRO 13101 BANKGIRO 7001.06.00365

VIKINGSKIPENE OG STAVKIRKEPORTALENE

UNIVERSITETETS OLDSAKSAMLING — OSLO

Vikingskipshuset.

Bygdøy.

De tre vikingskipene fra Tune, Gokstad og Oseberg. Åpent fra 2. mai—31. aug., alle dager kl. 10—18, i sept. kl. 11—17, 1. okt.—30. april, alle dager kl. 11—15.

Den forhistoriske avdeling.

Historisk Museum, Frederiksgt. 2.

Rike samlinger fra tiden før år 1030. Særlig interesse: Vikingtiden. Åpen alle dager kl. 12—15. Juni, juli, august kl. 11—15.

Samling av middelaldersk kirkekunst.

Historisk Museum, Frederiksgt. 2.

Eneste museum i Oslo med rike kunstsamlinger fra tiden før år 1530. Skulptur, maleri og treskjærerkunst. To og tjue rikt skulpterte stavkirkeportaler. Åpen alle dager kl. 12—15. Juni, juli, august kl. 11—15.

NICOLAY

Utgiver: Studentforening for Nordisk Arkeologi
Universitetets Oldsaksamling
Frederiks gt. 2 Oslo 1
Telf. 20 38 30 Postgiro 20 50 25

Redaksjon:

Einar Østmo	-redaktør
Egil Mikkelsen	-kasserer
Per Oscar Nybruget	-medarbeider
Tormod Sjødal	-annonsesjef

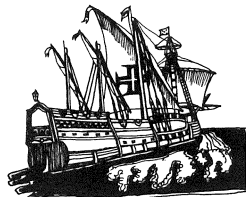
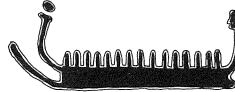
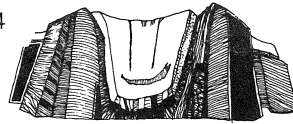
UTKOMMER TO GANGER ÅRLIG. ABONNEMENT NKR. 5.-

Astrid Utne: Storbåthallaren i Flakstad, Vest-Lofoten (s. 14)

Oddmunn Farbregd: Litt viking-kunst i to nye gravfunn frå Trøndelag (s.9)

Trond Løken: Dødehus over vikingtids flatmarksgraver?(s.17)

Sigrid Hillern Hanssen Kaland: Westness-utgravningene (s. 3)

12000 Istiden opphører, nedsmeltingen begynner.

8000 De eldste stenalder-boplasser i Norge.

ELDRE STENALDER

2500 Første spor av åkerbruk.

YNGRE STENALDER

1500 De første bronser.

BRONSEALDER

500 Gryende jernalder.

KELTERTID

0

ROMERTID

400

FOLKEVANDRINGSTID

600

MEROVINGERTID

800

VIKINGTID

1030 Olav den helliges fall på Stiklestad.

MIDDELALDER

1500 Reformasjonen

NYERE TID

ELDRE JERNALDER

YNGRE JERNALDER